

Nr 201.

Av herr **Lindhagen**, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 59, med förslag till värnpliktslag.

När en så kallad stor fråga kommit därhän, att den måste på något sätt lösas, framkomma ofta förslag, som till synes förefalla såsom lämpliga utvägar ur några av svårigheterna, men över vilkas verkliga innebörd i tillämpningen tiden och bryderierna ej medgiva någon eftertanke. I försvarsfrågan är ett sådant projekt det väckta kravet på betydligt längre värnpliktsövningar för högskolornas studenter, till och med de icke vapenföra, i syfte att därmed erhålla material till reservbefäl. Saken har drunknat i det myckna andra sysslandet och därigenom i den offentliga diskussionen fått en axiomatisk giltighet.

Det var därför ett ord i sinom tid, ehuru också såsom det synes en ropandes röst i öknen, när nyligen i en tidning* av en student vid Stockholms högskola i ämnet gjordes följande beaktansvärda inlägg:

Sakkunskapen har framlagt sina för denna gång oeftergivliga krav! Och som vi väntat, blev det bland annat 340 dagar för vanliga dödliga och 485 för studenter och deras vederlikar. Mot det första opponerar sig säkert huvudparten av nationen, men det andra kommer nog att vinna starkt gillande bland de många, som huvudsakligen i de vita mössorna se »överklass», vilken i gengäld för sina många privilegier bör bära litet tyngre bördor än de andra. Med risk att bli missförstådd, både av dem och av de borgerliga, som möjligen kunna anse detta inlägg vara ett missljud i den patriotiska hänförelsen, vill jag söka framlägga en annan blick på tingen och litet närmare syna i sömmarna det »rättvisa» i att studenterna skola huggas med en längre värnpliktstid.

Vad studenterna verkligen önska, vet man ej så noga. Att döma av de akademiska nationella, konstitutionella, försvars- o. s. v. förbunden, som alltid beredvilligt uttalat sig å samtliga studenters vägnar, skulle de med glädje gå med på

* Dagens Nyheter den 25 maj 1914.

suart sagt hur lång övningstid som helst. Men det är skillnad på studenter som på andra människor, och den i detta fallet viktigaste, tror jag, är den ekonomiska. Även här kan man uppdraga ett klasstreck: å ena sidan de välsituerade, som aldrig behöva tänka på morgondagen, å den andra de, som icke fått så stor del av det jordiska goda, utan för vilka studietiden blir en lång försakelsetid, då de till det yttersta måste spänna sina krafter och taga vara på varje dag för att ej deras strävan alldeles skall gå om intet. Med ganska stor säkerhet torde kunna sägas, att medlemmarna i de ovan nämnda förbunden huvudsakligen äro att söka inom den första kategorien. Och utan att vara elak torde jag också kunna säga, att en stor del av de män, som gjort sig mest bemärkta och hunnit längst i samhället, tillhört den andra.

Herr Staaff yttrade i sitt Karlskronatal något om att studenterna, som fått mera av staten, böra också ha större skyldigheter mot denna än andra. Detta har sedan blivit ett bevingat ord och vuxit in i det allmänna medvetandet som en oomtvistlig sanning. Jag erkänner villigt, att det är en sanning, men inte en hel, utan en halv. Ty den gäller endast de ekonomiskt oberoende studenterna, och vad dem vidkommer är det fullt rättvist, att de ägna mera tid och krafter åt försvaret än andra, ty deras framtida existens lider därigenom intet avbräck.

Men vad den andra kategorien har för storartade förmåner är litet svårare att förstå. Staten kostar ju väldiga summor på undervisningen, både vid läroverken och universiteten. Men är det endast i det oegennyttiga syftet att ge den enskilde tillfälle att tillfredsställa sitt kunskapsbehov? Är det inte snarare för att utbilda dugliga ämbetsmän? Men då är det väl helt enkelt statens plikt att sörja för undervisningen, och denna är inte alls någon nådegåva, som kommer den enskilde till del utan hans förskyllan eller värdighet. Hur ser det ut för en fattig studiosus? Efter studentexamen en studietid på minst fyra år, inklusive hårt arbete, jaktande bisysselsättningar och så studieskulder, som dag för dag växa, innan han som e. o. notarie eller extralärare får inträda i samhället. Men vägen till köttgrytorna är lång härifrån, och en tio års tid får han leva på svältlön och ändå betala dryga studieskulder för den utbildning, som staten så oegennyttigt givit honom. Är det också rättvist, att en man i den ställningen skall använda 485 dagar av sin bästa tid till militär tjänstgöring och i vederlag få ännu större avbrott i sina studier (en juris kandidat, eller en filosofie magisterexamen torde, om regeringens förslag går igenom, ordinärt ta minst 5 år), ökade studieskulder, större svårighet att ingå äktenskap — och rang av vicekorpral.

Är det också säkert, att studenterna över lag äro lämpliga som militärbefäl? Om en person är en skicklig zoolog eller framstående språkforskare, är han därför också en skicklig truppförare? Nej, för min del tror jag nästan, att det stora flertalet av universitetsungdomen just genom sin sysselsättning mindre än andra äro lämpade till befäl. Är det då rätt att tvinga en hel kategori av människor till en sysselsättning, för vilken många ej passa?

I samband härmed en liten reflexion. För icke vapenföra föreslås 240 dagars tjänstgöring, utom för studenter, som få 365. Då det är ett allmänt känt faktum, att redan med de 180 dagarna man har en sådan uppsjö på skrivbiträden, att vederbörande stundom ha all möda att skaffa dem sysselsättning, undrar man, hur det då skall bli hädanefter. Har staten mera nytta av en för övrigt arbetsför individ, som

till exempel råkar vara närsynt, om han 365 dagar sitter på en stol i arméförvaltningen, än om han i stället får ägna sig åt den sysselsättning, som skall bli hans levnadskall?

Studenterna böra ha samma skyldigheter som andra medborgare, men också samma rättigheter, och inte utsättas för särskilda tvångsåtgärder. Om värnpliktigt underbefäl skall anskaffas, bör detta ske på frivillighetens väg. Säkert är, att många studenter, ekonomiskt oberoende och passande för friluftsliv, med glädje skola åtaga sig att utbildas till befäl. Men varför endast studenter? Det finns många andra människor inom skilda samhällslager, affärsmän, kontorister, bondsöner, ja, till och med kroppsarbetare, friska och härdade, män, som utmärkt äro skickade att föra befäl, och även dessa skola säkert, i synnerhet mot ekonomisk ersättning, underkasta sig en längre utbildning. Och för att göra det mera lockande och gagna en god sak kunde väl vederbörande offra så litet på den mänskliga fåfångans altare, att dessa värnpliktiga reservbefäl bleve löjtnanter.

Men att tvinga en viss kategori av människor till att bli befäl, endast därför att de avlagt vissa kunskapsprov, är otvivelaktigt ett stort missgrepp.

Carl Gustav Dernby.

I denna framställning har klart ådagalagts förslagets synnerliga orättvisa mot alla de fattiga studenterna, och detta just under den tid, då de hava den svåraste kampen för att hålla sig över isen. Inlägget visar också, hur valhant och oförnuftigt ett förslag är, som trott sig såsom regel finna ämnen till ett reservbefäl, mäktigt av strapatser och sinnesnärvaro bland den klass av värnpliktige, som vid skrivborden inomhus inhämtat teoretiska kunskaper.

Härtill kommer även ett par andra synpunkter. Ehuru man sällan tänker därpå, är universitetsutbildningen av vetenskapsmän och ämbetsmän ett stort problem, som ännu ligger i sin linda. Det gäller att bereda de goda begåvningarne inom nationen tillfälle till den undervisning, som sedan skall bära frukt till gagn för det allmänna bästa. Man kan för närvarande knappast undgå att finna, hurusom universiteten mycket ofullkomligt främja denna stora demokratiska uppgift. Det är den bättre situerade ungdomen, eller de, som äga förbindelser till välvilliga långivare och borgesmän, som hava de större utsikterna, oavsett begåvning och sinnelag, att sålunda tränga sig fram till en avsevärd del av de bättre ställningarna i samhället. Detta kan synas vara ett hårt tal, men det förhåller sig i alla fall på det sättet. De nuvarande universiteten bliva genom de nämnda sakernas tillstånd i mycket plantskolor för utbildning av en socialt ointresserad byråkrati, folkets blivande förtryckare och framstegsarbetets hindrare. Den undantagsställning, som värnpliktsför-

slaget tillämnar högskolornas studenter, är ingalunda ägnat att bidra till undanröjande av ett så svårt missförhållande, utan tvärtom skickat att skärpa detsamma och till äventyrs göra det i hög grad.

Uppmärksamheten bör till sist ägnas något även däråt, att en sådan utsträckt värnplikt från en viss klass av värnpliktiga utan hänsyn till olika fallenhet och olika ekonomisk bärkraft måste på samma gång bliva ett uträckt finger och ett prejudikat för ett säkerligen snart framträdande strävande att, utöver vad nu i allmänhet föreslås, ytterligare utsträcka värnplikten för alla.

Vad sålunda sagts gäller i tillämpliga delar även om de övriga examinander bland värnpliktige, som enligt 27 § i det framlagda förslaget om värnpliktslag skulle få en vida längre tjänstgöringstid än övriga värnpliktige, nämligen dem, som avlagt studentexamen utan att fortsätta studierna vid någon högskola, samt dem, som erhållit avgångsbetyg från gymnasiet tredje ring vid allmänt läroverk eller som vid annan läroanstalt förvärvat ett kunskapsmått, som enligt vad Konungen förordnar skall anses däremot svara, så ock värnpliktig, som vid navigationskola avlagt sjökaptens- eller styrmansexamen eller å maskinistavdelning annan examen än maskinistexamen av tredje klass.

Hur anskaffandet av reservbefäl i mån av behov lämpligen bör ske i annan ordning än i den kungliga propositionen ifrågasatts, därom har jag icke varit i tillfälle att bilda mig något omdöme, men lär ett förslag i sådant syfte framföras genom annan motion. Med denna framställning har jag endast velat fästa uppmärksamheten vid själva bristerna i förslaget och särskilt bringa till riksdagens kännedom de synpunkter, som framförts i ämnet från en medlem i den kår, det här närmast gäller.

Det hemställes alltså,

att Kungl. Maj:ts proposition om att studerande vid högskolor och vissa andra i 27 § av förslaget till värnpliktslag uppräknade examinander skola utan hänsyn till olika fallenhet eller olika ekonomisk bärkraft betungas med en väsentligen större utbildningstid än andra värnpliktige måtte såsom princip av riksdagen avslås.

Stockholm den 7 juni 1914.

Carl Lindhagen.